

NR 94/2014

**KLAUZULA SUMIENIA LEKARZA
I FARMACEUTY**

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku 14 stycznia 2014 roku

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Świętojerska 5/7, 00-236 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

SUMIENIE LEKARZA

Podpisanie przez część środowiska lekarskiego „Deklaracji wiary” wzbudziło duże zainteresowanie mediów i wywołało różnego rodzaju kontrowersje. Działanie lekarzy, jak można sądzić na podstawie wyników przeprowadzonego przez nas badania¹, nie spotkało się ze zrozumieniem większości Polaków.

Blisko trzy czwarte badanych (73%) uważa, że nawet w tzw. sytuacji konfliktu sumienia lekarz, który ma określone kompetencje, nie może odmówić wydania skierowania na badania prenatalne, gdy istnieje podwyższone ryzyko wady genetycznej lub rozwojowej płodu. Prawie dwie trzecie ankietowanych (62%) sądzi, że lekarz nie może odmówić wydania skierowania na zabieg przerwania ciąży, w sytuacji gdy kobietę, zgodnie z prawem, można do takiego zabiegu zakwalifikować. Niemal trzy piąte respondentów (59%) nie przyzwala na odmowę wykonania przez lekarza zabiegu zapłodnienia *in vitro*, jeśli para kwalifikuje się do takiego zabiegu, a tylko nieco mniejszy odsetek badanych (55%) sądzi, że lekarz w sytuacji konfliktu sumienia nie może odmówić przepisania środków antykoncepcyjnych, jeśli nie ma ku temu przeciwwskazań zdrowotnych. Ponad połowa Polaków (52%) uważa też, że lekarz nie może, powołując się na własne sumienie, odmówić wykonania zabiegu przerwania ciąży w sytuacji, gdy prawo na to zezwala.

Przyzwolenie Polaków na odmowę przez lekarza podjęcia omawianych działań medycznych, gdy są one niezgodne z jego sumieniem, ale prawnie dopuszczalne, kształtuje się na poziomie od 12% (w odniesieniu do wydania skierowania na badania prenatalne, w sytuacji gdy istnieje podwyższone ryzyko wady genetycznej lub rozwojowej płodu) do 32% (jeżeli chodzi o wykonanie zgodnego z prawem zabiegu przerwania ciąży).

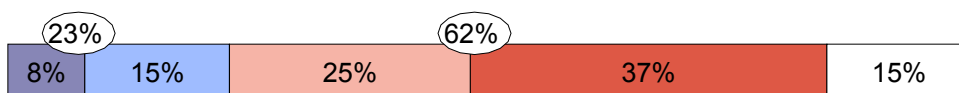
¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (289) przeprowadzono metodą wywiadów bezpośrednich (face-to-face) wspomaganym komputerowo (CAPI) w dniach 5–11 czerwca 2014 roku na liczącej 1044 osoby reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

RYS. 1. CZY, W PANA(I) PRZEKONANIU, LEKARZ, KTÓRY MA OKREŚLONE KOMPETENCJE, KIERUJĄC SIĘ WŁASNYM SUMIENIEM, MOŻE:

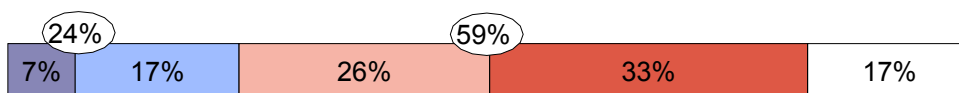
– odmówić wydania skierowania na badania prenatalne, w sytuacji gdy istnieje podwyższone ryzyko wady genetycznej lub rozwojowej płodu

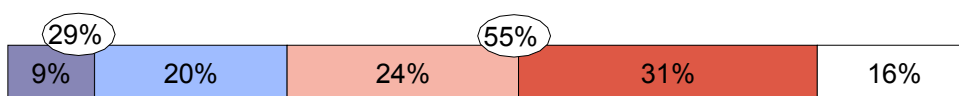
– odmówić wydania skierowania na zabieg przerwania ciąży, w sytuacji gdy kobietę, zgodnie z prawem, do takiego zabiegu można zakwalifikować

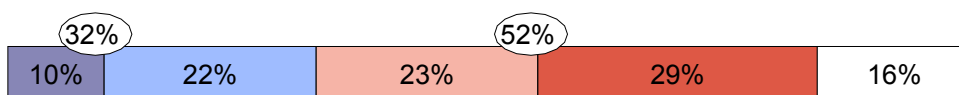
– odmówić wykonania zabiegu zapłodnienia *in vitro*, w sytuacji gdy para kwalifikuje się do takiego zabiegu

– odmówić przepisania środków antykoncepcyjnych, jeśli nie ma ku temu przeciwwskazań zdrowotnych

– odmówić wykonania zabiegu przerwania ciąży w sytuacji, gdy prawo na to zezwala

Zdecydowanie tak
  Raczej tak
 Raczej nie
  Zdecydowanie nie
 Trudno powiedzieć

Przeciętny wskaźnik przyzwolenia na odmowę podjęcia przez lekarza działań medycznych, zgodnych z prawem i leżących w zakresie kompetencji lekarza, ale sprzecznych z jego sumieniem (mierzony na skali od 1 do 5 dla pięciu działań łącznie, gdzie 1 oznacza zdecydowany brak zgody, a 5 – zdecydowaną zgodę na odmowę podjęcia omawianych działań²), kształtuje się dla ogółu badanych wyraźnie poniżej środka skali (2,36). Jego wartość jest jednak zróżnicowana ze względu na określone cechy społeczne i demograficzne respondentów, zwłaszcza ich religijność mierzona uczestnictwem w praktykach religijnych.

² Odpowiedzi „trudno powiedzieć” zostały uznane za środek skali.

Najniższe przyzwolenie dla tego typu odmów wykazują zatem osoby w ogóle niepraktykujące religijnie (1,86) lub czyniące to jedynie sporadycznie (1,93), a ponadto mieszkające w największych miastach (2,09). Z uwagi na status zawodowy są to głównie prywatni przedsiębiorcy (1,92), personel średniego szczebla, w tym technicy (2,06) oraz pracownicy administracyjno-biurowi (2,07). Natomiast ze względu na preferencje partyjne największymi przeciwnikami odmawiania przez lekarzy wykonania określonych działań medycznych niezgodnych z ich sumieniem są potencjalni wyborcy PO (2,04) oraz SLD (2,10).

Z kolei stosunkowo najwyższe przyzwolenie dla kierowania się przez lekarzy w swojej pracy zawodowej przede wszystkim własnym sumieniem wyrażają osoby praktykujące religijnie kilka razy w tygodniu (2,95) lub raz w tygodniu (2,64), badani z wykształceniem podstawowym (2,77), mający 65 lat i więcej (2,69), uzyskujący najniższe dochody *per capita* (2,64), a z uwagi na status zawodowy – głównie rolnicy (2,73) i emeryci (2,62). W elektoratach partyjnych najwięcej zwolenników przedkładania przez lekarzy własnego sumienia nad prawo stanowione jest wśród zdeklarowanych wyborców PiS (2,87) i PSL (2,68). Należy jednak przypomnieć, że bez względu na wskazane różnice przeciętna wartość omawianego wskaźnika kształtuje się we wszystkich grupach poniżej środka skali, co oznacza, że brak akceptacji jest częstszy niż zgoda na odmowę podjęcia przez lekarzy określonych działań w sytuacji konfliktu sumienia.

Tabela 1

Cechy społeczno-demograficzne	Przeciętna wartość wskaźnika przyzwolenia na odmowę podjęcia przez lekarza działań medycznych, zgodnych z prawem i leżących w zakresie jego kompetencji, ale niezgodnych z jego sumieniem (skala 1-5)	Odchylenie standardowe
	Ogółem	
	2,36	1,04
Płeć		
Mężczyźni	2,35	1,01
Kobiety	2,36	1,08
Wiek		
18–24 lata	2,33	0,99
25–34	2,19	1,02
35–44	2,25	1,05
45–54	2,38	1,05
55–64	2,32	1,08
65 lat i więcej	2,69	1,00
Miejsce zamieszkania		
Wieś	2,62	0,99
Miasto do 19 999	2,20	0,99
20 000 – 99 999	2,30	1,01
100 000 – 499 999	2,13	1,10
500 000 i więcej mieszkańców	2,09	1,07

Tabela 1 cd.

Cechy społeczno-demograficzne	Przeciętna wartość wskaźnika przyzwolenia na odmowę podjęcia przez lekarza działań medycznych, zgodnych z prawem i leżących w zakresie jego kompetencji, ale niezgodnych z jego sumieniem (skala 1-5)	Odchylenie standardowe
	Ogółem	
	2,36	1,04
Wykształcenie		
Podstawowe	2,77	0,93
Zasadnicze zawodowe	2,43	0,97
Średnie	2,14	1,03
Wyższe	2,19	1,12
Grupa społeczna i zawodowa		
Kadra kierownicza, specjaliści z wyższym wykształceniem	2,20	1,09
Średni personel, technicy	2,06	1,10
Pracownicy administracyjno-biurowi	2,07	1,08
Pracownicy usług	2,41	1,19
Robotnicy wykwalifikowani	2,25	0,91
Robotnicy niewykwalifikowani	2,40	1,15
Rolnicy	2,73	0,88
Pracujący na własny rachunek	1,92	1,14
Bezrobotni	2,28	1,00
Emeryci	2,62	1,00
Renciści	2,54	0,93
Uczniowie i studenci	2,32	0,97
Gospodynie domowe i inni	2,48	1,07
Dochody na jedną osobę w gospodarstwie domowym		
Do 500 zł	2,64	0,98
501-750 zł	2,52	1,07
751-1000 zł	2,39	1,01
1001-1500 zł	2,35	1,06
Powyżej 1500 zł	2,18	1,04
Ocena warunków materialnych gospodarstwa domowego		
Złe	2,52	1,08
Średnie	2,40	1,01
Dobre	2,27	1,06
Uczestnictwo w praktykach religijnych		
Kilka razy w tygodniu	2,95	1,14
Raz w tygodniu	2,64	0,98
1-2 razy w miesiącu	2,32	1,13
Kilka razy w roku	1,93	0,91
W ogóle nie uczestniczy	1,86	0,88
Poglądy polityczne		
Lewica	2,11	0,97
Centrum	2,21	0,99
Prawica	2,55	1,13
Trudno powiedzieć	2,50	0,99
Elektoraty*		
PO	2,04	1,03
PiS	2,87	1,02
SLD**	2,10	0,94
PSL**	2,68	0,96
Nowa Prawica Janusza Korwin-Mikkego**	2,56	1,16
Niezdecydowani, na kogo głosować	2,28	0,94
Niezdecydowani, czy wziąć udział w wyborach	2,30	0,91
Niezamierzający brać udziału w wyborach	2,38	1,06

* Określone na podstawie deklaracji głosowania w ewentualnych wyborach parlamentarnych

** Ze względu na małą liczbę respondentów w tej grupie prezentowane szacunki obarczone są dużym błędem

Innym ważnym czynnikiem różnicującym postrzeganie przez respondentów działań lekarzy w sytuacji konfliktu sumienia jest ich ogólny stosunek do takich kwestii, jak: antykoncepcja, zapłodnienie *in vitro* czy aborcja. Ci, którzy uważają je za niedopuszczalne (z czerwcowych deklaracji wynika, że stosowanie środków antykoncepcyjnych za niedopuszczalne uznaje 10% dorosłych Polaków, wykonywanie zabiegów zapłodnienia *in vitro* – 13%, a przerywanie ciąży – 46%), wyraźnie częściej niż pozostali stoją na stanowisku, że lekarz, który ma określone kompetencje, może – powołując się na własne sumienie – odmówić podjęcia określonych działań medycznych, które są zgodne z prawem.

Co jednak istotne: aż **61% przeciwników aborcji** uważa, że lekarz w obliczu konfliktu sumienia nie może odmówić wydania skierowania na badania prenatalne, gdy istnieje podwyższone ryzyko wady genetycznej lub rozwojowej płodu (tabela 2); **46%** uważa, że nie może on odmówić wydania skierowania na zabieg przerwania ciąży, w sytuacji gdy kobietę można, zgodnie z prawem, do takiego zabiegu zakwalifikować (tabela 3), natomiast **37%** przeciwników aborcji sądzi, że lekarz nie może odmówić wykonania zabiegu przerwania ciąży, gdy prawo na to zezwala (tabela 4). Spośród **przeciwników stosowania środków antykoncepcyjnych** ponad jedna trzecia (37%) twierdzi, że lekarz, który ma określone kompetencje, nie może kierując się własnym sumieniem odmówić ich przepisania, jeśli nie ma ku temu przeciwwskazań zdrowotnych (tabela 5), natomiast spośród osób **uznających za niedopuszczalne wykonywanie zabiegów zapłodnienia *in vitro*** niemal jedna czwarta (23%) twierdzi, że lekarz mający określone kompetencje jest zobowiązany wykonać taki zabieg nawet wtedy, gdy jest to niezgodne z jego sumieniem (tabela 6).

Tabela 2

Czy, w Pana(i) przekonaniu, lekarz , który ma określone kompetencje, kierując się własnym sumieniem, może odmówić wydania skierowania na badania prenatalne, w sytuacji gdy istnieje podwyższone ryzyko wady genetycznej lub rozwojowej płodu?	Jaki, generalnie rzecz biorąc, jest Pana(i) stosunek do przerywania ciąży? Czy, Pana(i) zdaniem, jest ono dopuszczalne czy też niedopuszczalne?				
	Dopuszczalne		Niedopuszczalne		Trudno powiedzieć
	w procentach				
Zdecydowanie tak	2	6	7	21	1
Raczej tak	4		14		3
Raczej nie	25	91	30	61	25
Zdecydowanie nie	66		31		36
Trudno powiedzieć	3		18		35

Tabela 3

Czy, w Pana(i) przekonaniu, lekarz , który ma określone kompetencje, kierując się własnym sumieniem, może odmówić wydania skierowania na zabieg przerwania ciąży, w sytuacji gdy kobietę, zgodnie z prawem, do takiego zabiegu można zakwalifikować?	Jaki, generalnie rzecz biorąc, jest Pana(i) stosunek do przerwania ciąży? Czy, Pana(i) zdaniem, jest ono dopuszczalne czy też niedopuszczalne?				
	Dopuszczalne		Niedopuszczalne		Trudno powiedzieć
	w procentach				
Zdecydowanie tak	3	10	13	38	1
Raczej tak	7		25		5
Raczej nie	24	85	25	46	26
Zdecydowanie nie	61		21		23
Trudno powiedzieć	5		15		45

Tabela 4

Czy, w Pana(i) przekonaniu, lekarz , który ma określone kompetencje, kierując się własnym sumieniem, może odmówić wykonania zabiegu przerwania ciąży w sytuacji, gdy prawo na to zezwala?	Jaki, generalnie rzecz biorąc, jest Pana(i) stosunek do przerwania ciąży? Czy, Pana(i) zdaniem, jest ono dopuszczalne czy też niedopuszczalne?				
	Dopuszczalne		Niedopuszczalne		Trudno powiedzieć
	w procentach				
Zdecydowanie tak	4	19	17	48	3
Raczej tak	15		31		11
Raczej nie	24	75	23	37	18
Zdecydowanie nie	51		14		18
Trudno powiedzieć	6		15		50

Tabela 5

Czy, w Pana(i) przekonaniu, lekarz , który ma określone kompetencje, kierując się własnym sumieniem, może odmówić przepisania środków antykoncepcyjnych, jeśli nie ma ku temu przeciwwskazań zdrowotnych?	Jaki, generalnie rzecz biorąc, jest Pana(i) stosunek do stosowania środków antykoncepcyjnych? Czy, Pana(i) zdaniem, jest ono dopuszczalne czy też niedopuszczalne?				
	Dopuszczalne		Niedopuszczalne		Trudno powiedzieć
	w procentach				
Zdecydowanie tak	7	28	20	41	10
Raczej tak	21		21		11
Raczej nie	27	62	20	37	9
Zdecydowanie nie	35		17		8
Trudno powiedzieć	10		22		62

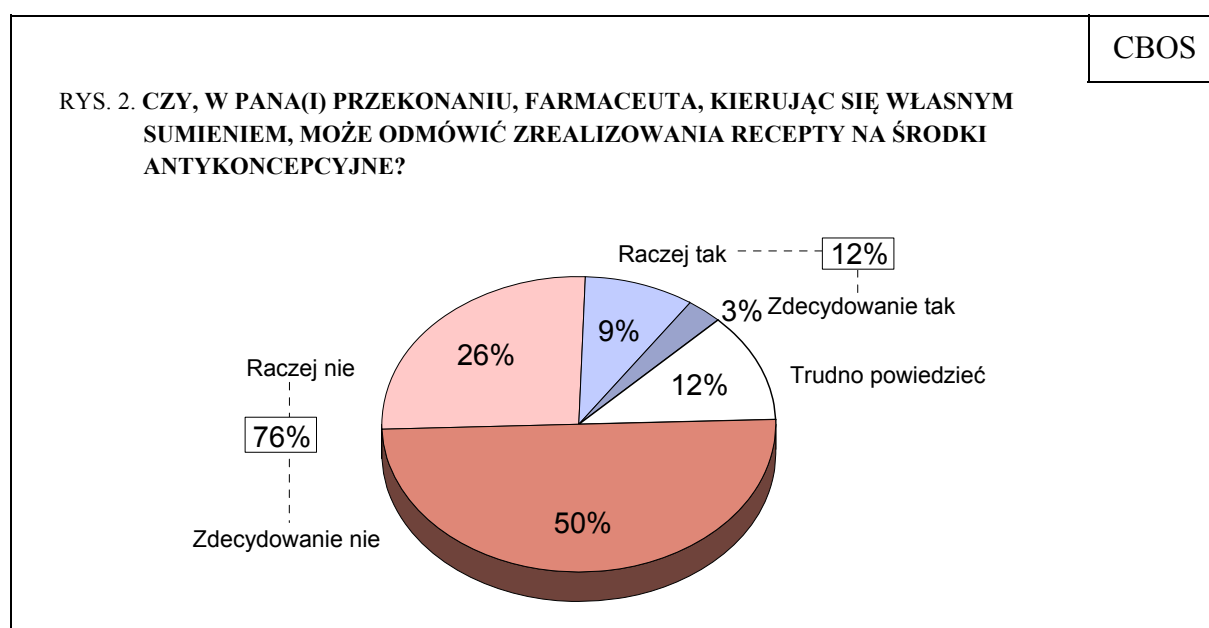
Tabela 6

Czy, w Pana(i) przekonaniu, lekarz , który ma określone kompetencje, kierując się własnym sumieniem, może odmówić wykonania zabiegu zapłodnienia <i>in vitro</i>, w sytuacji gdy para kwalifikuje się do takiego zabiegu?	Jaki, generalnie rzecz biorąc, jest Pana(i) stosunek do wykonywania zabiegu zapłodnienia <i>in vitro</i>? Czy, Pana(i) zdaniem, jest ono dopuszczalne czy też niedopuszczalne?				
	Dopuszczalne		Niedopuszczalne		Trudno powiedzieć
	w procentach				
Zdecydowanie tak	3	19	25	56	8
Raczej tak	16		31		14
Raczej nie	31	72	15	23	15
Zdecydowanie nie	41		8		4
Trudno powiedzieć	9		21		59

SUMIENIE FARMACEUTY

Z deklaracjami wiary podpiswanymi przez część środowiska medycznego wiąże się kwestia klauzuli sumienia farmaceutów i pytanie, czy farmaceuta, kierując się własnym sumieniem, może odmówić zrealizowania recepty na środki antykoncepcyjne. Zdecydowana większość respondentów (76%) jest przeciwna takiemu zachowaniu, w tym 50% zdecydowanie. Przyzwolenie na odmowę wydania przez farmaceutę środków antykoncepcyjnych w sytuacji gdy jest to niezgodne z jego sumieniem, daje jedynie co ósmy ankietowany (12%), w tym zaledwie 3% ogółu nie ma co do tego żadnych wątpliwości.

Sprzeciw wobec tego, by farmaceuta, powołując się na własne sumienie, mógł odmówić zrealizowania recepty na środki antykoncepcyjne, zdecydowanie przeważa we wszystkich wyróżnionych przez nas grupach społeczno-demograficznych, przy czym stosunkowo najrzadziej wyrażają go osoby praktykujące religijnie kilka razy w tygodniu (53% wskazań), w wieku 65 lat i więcej (55%) oraz mające wykształcenie podstawowe lub gimnazjalne (58%) – zob. tabele aneksowe.

Okazuje się, iż nawet wśród tych, którzy – generalnie rzecz biorąc – sprzeciwiają się stosowaniu środków antykoncepcyjnych, wyraźnie przeważa pogląd, że farmaceuta, kierując się własnym sumieniem, nie może odmówić zrealizowania recepty na tego typu środki (55% – tabela 7).

Czy, w Pana(i) przekonaniu, farmaceuta , kierując się własnym sumieniem, może odmówić zrealizowania recepty na środki antykoncepcyjne?	Jaki, generalnie rzecz biorąc, jest Pana(i) stosunek do stosowania środków antykoncepcyjnych ? Czy, Pana(i) zdaniem, jest ono dopuszczalne czy też niedopuszczalne?				
	Dopuszczalne		Niedopuszczalne		Trudno powiedzieć
	w procentach				
Zdecydowanie tak	2	10	10	31	6
Raczej tak	8		21		10
Raczej nie	28	84	26	55	11
Zdecydowanie nie	56		29		15
Trudno powiedzieć	6		14		58

Z przedstawionych wyników badania można wnioskować, że Polacy nie są entuzjastycznie nastawieni do inicjatywy podpisywania przez część środowiska lekarskiego i studentów medycyny deklaracji wiary, w której lekarze (obecni i przyszli) uznają pierwszeństwo prawa Bożego nad ludzkim oraz oczekują i domagają się wolności w wykonywaniu czynności zawodowych zgodnie ze swoim sumieniem³. Większość respondentów – nierzadko bez względu na własne poglądy moralne czy zaangażowanie religijne – uznaje za niedopuszczalną odmowę przez lekarza podjęcia określonych działań medycznych, gdy są one niezgodne z jego sumieniem, ale prawnie dopuszczalne. Dotyczy to przede wszystkim wydawania skierowań na badania prenatalne, w sytuacji gdy istnieje podwyższone ryzyko wady genetycznej lub rozwojowej płodu, czy też kierowania na zabieg przerwania ciąży, jeśli kobietę, zgodnie z prawem, można do takiego zabiegu zakwalifikować, ale – jak się okazuje – także wykonania aborcji, wtedy gdy jest ona prawnie dopuszczalna.

Jeszcze mniej społecznego zrozumienia budzi kwestia klauzuli sumienia farmaceutów, zgodnie z którą, kierując się własnym sumieniem, mogliby oni odmawiać realizacji recept, np. na środki antykoncepcyjne.

Opracował

Rafał BOGUSZEWSKI

³ <http://www.deklaracja-wiary.pl/>

A N E K S

Tabela 1

		Czy, w Pana(i) przekonaniu, lekarz , który ma określone kompetencje, kierując się własnym sumieniem, może odmówić wydania skierowania na badania prenatalne, w sytuacji gdy istnieje podwyższone ryzyko wady genetycznej lub rozwojowej płodu?					Liczba osób
		Zdecydowanie tak	Raczej tak	Raczej nie	Zdecydowanie nie	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	%	
Ogółem		4	8	27	46	15	1033
Płeć	Mężczyźni	3	10	29	42	17	495
	Kobiety	5	8	26	49	13	538
Wiek	18–24 lata	3	10	32	45	10	122
	25–34	4	7	28	52	8	208
	35–44	2	9	31	54	4	177
	45–54	3	12	29	44	13	167
	55–64	5	6	27	47	15	181
	65 lat i więcej	6	8	18	30	37	178
Miejsce zamieszkania	Wieś	5	11	31	32	22	396
	Miasto do 19 999	2	5	29	53	11	161
	20 000 – 99 999	3	11	26	50	9	191
	100 000 – 499 999	3	7	21	56	14	185
	500 000 i więcej mieszk.	4	5	26	61	3	100
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	6	11	29	23	30	222
	Zasadnicze zawodowe	4	11	29	38	18	256
	Średnie	3	7	26	56	8	346
	Wyższe	2	6	26	61	4	209
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	2	2	27	61	6	85
	Średni personel, technicy	2	4	32	56	6	53
	Pracownicy adm.-biurowi	5	6	25	60	3	76
	Pracownicy usług	6	10	32	47	6	60
	Robotnicy wykwalifikowani	2	10	39	38	11	114
	Robotnicy niewykwalifik.	8	16	23	41	12	41
	Rolnicy		14	28	41	18	40
	Pracujący na własny rach.		6	25	62	6	52
	Bezrobotni	1	13	23	50	13	97
	Emeryci	6	7	20	36	31	217
	Renciści	3	11	27	30	29	64
	Uczniowie i studenci	4	10	33	44	8	86
Gospodynie domowe i inni	7	6	31	45	10	49	
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	3	6	32	52	7	148
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	5	8	32	45	10	89
	sekt. pryw. poza rolnict.	3	7	28	56	6	241
	prywatnym gosp. rolnym		9	26	46	18	41
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	5	16	41	31	8	119
	501–750	5	13	20	43	19	106
	751–1000	4	7	27	44	18	146
	1001–1500	5	8	27	45	16	170
	Powyżej 1500 zł	2	6	25	56	12	222
Ocena własnych war. mater.	Złe	8	10	22	40	20	114
	Średnie	3	10	28	40	18	465
	Dobre	3	6	28	53	10	454
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	15	11	13	33	28	44
	Raz w tygodniu	4	11	32	34	19	480
	1–2 razy w miesiącu	5	10	26	49	10	168
	Kilka razy w roku	2	5	25	60	7	211
	W ogóle nie uczestniczy	1	3	22	63	11	131
Poglądy polityczne	Lewica	3	7	28	54	8	156
	Centrum	2	8	30	49	11	361
	Prawica	5	12	25	42	15	304
	Trudno powiedzieć	6	6	26	37	25	212

Tabela 2

		Czy, w Pana(i) przekonaniu, lekarz , który ma określone kompetencje, kierując się własnym sumieniem, może odmówić wydania skierowania na zabieg przerwania ciąży, w sytuacji gdy kobietę, zgodnie z prawem, do takiego zabiegu można zakwalifikować?					Liczba osób
		Zdecydowanie tak	Raczej tak	Raczej nie	Zdecydowanie nie	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	%	
Ogółem		8	15	25	37	15	1032
Płeć	Mężczyźni	6	15	26	36	18	494
	Kobiety	8	16	25	39	13	538
Wiek	18–24 lata	5	22	25	40	8	122
	25–34	6	8	28	45	13	208
	35–44	6	16	26	42	10	177
	45–54	6	18	29	33	15	167
	55–64	9	16	22	38	15	180
	65 lat i więcej	12	15	21	24	28	178
Miejsce zamieszkania	Wieś	8	17	23	27	25	396
	Miasto do 19 999	6	16	25	42	11	160
	20 000 – 99 999	6	14	34	34	11	191
	100 000 – 499 999	8	14	21	50	7	186
	500 000 i więcej mieszk.	9	12	25	50	4	100
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	11	23	20	22	24	223
	Zasadnicze zawodowe	5	13	31	30	20	256
	Średnie	5	14	24	47	11	344
	Wyższe	9	11	26	46	7	208
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	11	11	18	47	13	84
	Średni personel, technicy	5	17	20	47	11	53
	Pracownicy adm.-biurowi	7	5	32	48	8	76
	Pracownicy usług	12	19	24	42	3	60
	Robotnicy wykwalifikowani	2	11	36	34	16	114
	Robotnicy niewykwalifik.	8	11	30	40	11	41
	Rolnicy	5	29	14	28	25	40
	Pracujący na własny rach.	8	10	24	55	3	51
	Bezrobotni	4	19	27	39	12	97
	Emeryci	10	15	23	26	25	217
	Renciści	5	19	27	24	25	65
	Uczniowie i studenci	7	21	21	44	8	86
Gospodynie domowe i inni	8	18	28	32	14	49	
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	8	12	25	43	13	148
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	8	11	31	35	15	88
	sekt. pryw. poza rolnict.	6	11	27	49	6	240
	prywatnym gosp. rolnym	9	24	13	29	24	41
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	7	24	27	27	15	119
	501–750	12	17	26	32	14	106
	751–1000	5	14	29	33	19	147
	1001–1500	10	16	25	36	13	170
	Powyżej 1500 zł	6	16	23	45	10	220
Ocena własnych war. mater.	Złe	14	16	23	30	17	114
	Średnie	6	14	28	33	18	465
	Dobre	7	16	23	43	11	453
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	18	22	15	21	24	44
	Raz w tygodniu	9	19	27	25	21	477
	1–2 razy w miesiącu	9	14	22	45	10	169
	Kilka razy w roku	4	10	27	50	9	211
	W ogóle nie uczestniczy	2	8	25	58	6	131
Poglądy polityczne	Lewica	4	18	24	44	9	156
	Centrum	5	14	26	41	15	361
	Prawica	12	18	22	35	13	303
	Trudno powiedzieć	7	11	29	29	23	212

Tabela 3

		Czy, w Pana(i) przekonaniu, lekarz , który ma określone kompetencje, kierując się własnym sumieniem, może odmówić wykonania zabiegu zapłodnienia <i>in vitro</i>, w sytuacji gdy para kwalifikuje się do takiego zabiegu?					Liczba osób
		Zdecydowanie tak	Raczej tak	Raczej nie	Zdecydowanie nie	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	%	
Ogółem		7	17	26	33	17	1034
Płeć	Mężczyźni	6	19	25	33	18	495
	Kobiety	8	16	28	32	16	539
Wiek	18–24 lata	8	24	28	33	8	122
	25–34	6	15	32	36	11	208
	35–44	6	22	24	39	8	177
	45–54	6	17	32	31	14	167
	55–64	7	14	24	36	20	181
	65 lat i więcej	8	15	20	20	37	179
Miejsce zamieszkania	Wieś	8	19	25	23	25	396
	Miasto do 19 999	5	16	26	39	15	161
	20 000 – 99 999	5	18	31	30	15	191
	100 000 – 499 999	6	18	26	41	8	185
	500 000 i więcej mieszk.	10	11	27	47	6	100
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	7	21	26	15	31	223
	Zasadnicze zawodowe	5	16	30	27	21	257
	Średnie	5	16	27	41	11	345
	Wyższe	11	17	23	42	7	209
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	12	12	21	44	11	84
	Średni personel, technicy	4	14	28	46	8	53
	Pracownicy adm.-biurowi	6	17	27	44	7	76
	Pracownicy usług	6	24	20	38	12	60
	Robotnicy wykwalifikowani	3	17	36	29	15	114
	Robotnicy niewykwalifik.	12	15	29	33	12	41
	Rolnicy	5	35	27	19	14	40
	Pracujący na własny rach.	8	14	24	52	2	52
	Bezrobotni	4	23	25	35	13	97
	Emeryci	8	14	22	22	34	218
	Renciści	2	17	32	21	28	64
	Uczniowie i studenci	8	24	29	33	7	86
	Gospodynie domowe i inni	9	12	32	26	20	49
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	7	18	26	39	11	148
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	7	15	32	34	13	88
	sekt. pryw. poza rolnict.	7	15	26	44	7	241
	prywatnym gosp. rolnym	5	27	26	25	17	41
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	9	27	28	25	12	119
	501–750	5	19	23	30	22	106
	751–1000	7	13	27	30	22	146
	1001–1500	6	17	30	31	14	171
	Powyżej 1500 zł	5	18	25	40	12	221
Ocena własnych war. mater.	Złe	8	16	24	27	24	114
	Średnie	6	16	28	29	22	466
	Dobre	7	19	26	38	10	454
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	14	17	14	18	37	44
	Raz w tygodniu	9	24	25	22	20	479
	1–2 razy w miesiącu	8	15	28	34	15	168
	Kilka razy w roku	2	8	31	49	11	211
	W ogóle nie uczestniczy	2	14	25	47	12	132
Poglądy polityczne	Lewica	1	15	32	41	11	156
	Centrum	4	16	28	37	15	362
	Prawica	13	21	24	28	14	303
	Trudno powiedzieć	6	17	23	24	30	213

Tabela 4

		Czy, w Pana(i) przekonaniu, lekarz , który ma określone kompetencje, kierując się własnym sumieniem, może odmówić przepisania środków antykoncepcyjnych, jeśli nie ma ku temu przeciwwskazań zdrowotnych?					Liczba osób
		Zdecydowanie tak	Raczej tak	Raczej nie	Zdecydowanie nie	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	%	
Ogółem		9	20	24	31	16	1036
Płeć	Mężczyźni	8	19	25	29	19	495
	Kobiety	10	20	23	32	15	541
Wiek	18–24 lata	8	18	35	31	9	122
	25–34	11	17	28	34	10	208
	35–44	9	25	18	39	8	177
	45–54	8	25	27	27	13	167
	55–64	7	18	22	32	21	182
	65 lat i więcej	8	17	17	20	38	179
Miejsce zamieszkania	Wieś	11	24	21	20	24	397
	Miasto do 19 999	8	20	22	36	14	162
	20 000 – 99 999	7	18	32	30	12	191
	100 000 – 499 999	6	16	22	43	12	186
	500 000 i więcej mieszk.	9	14	26	42	9	100
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	8	24	23	17	28	224
	Zasadnicze zawodowe	10	20	28	22	20	257
	Średnie	8	17	24	38	13	347
	Wyższe	9	21	22	43	5	208
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	8	16	21	46	9	85
	Średni personel, technicy	8	14	32	38	9	53
	Pracownicy adm.-biurowi	9	22	23	42	4	76
	Pracownicy usług	10	26	18	32	14	60
	Robotnicy wykwalifikowani	9	16	32	28	15	114
	Robotnicy niewykwalifik.	19	21	25	31	3	41
	Rolnicy	13	53	15	14	6	40
	Pracujący na własny rach.	8	13	19	53	6	51
	Bezrobotni	6	21	20	35	17	97
	Emeryci	8	17	22	21	32	218
	Renciści	2	28	22	18	29	66
	Uczniowie i studenci	7	15	38	31	10	86
	Gospodynie domowe i inni	15	17	22	26	20	49
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	7	22	29	35	7	148
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	13	18	23	34	12	89
	sekt. pryw. poza rolnict.	9	16	23	42	10	240
	prywatnym gosp. rolnym	16	45	14	15	10	41
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	15	30	22	18	15	119
	501–750	8	28	15	32	17	106
	751–1000	9	22	25	24	20	148
	1001–1500	6	18	30	30	17	171
	Powyżej 1500 zł	6	18	25	38	13	222
Ocena własnych war. mater.	Złe	8	21	16	33	22	115
	Średnie	8	21	23	27	21	466
	Dobre	9	19	27	34	11	455
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	12	20	11	24	33	44
	Raz w tygodniu	9	26	24	20	21	481
	1–2 razy w miesiącu	15	16	26	31	12	169
	Kilka razy w roku	5	14	24	45	13	211
	W ogóle nie uczestniczy	4	13	26	49	8	131
Poglądy polityczne	Lewica	7	18	27	38	11	156
	Centrum	6	20	27	35	12	362
	Prawica	14	22	19	29	16	305
	Trudno powiedzieć	8	17	25	21	29	213

Tabela 5

		Czy, w Pana(i) przekonaniu, lekarz , który ma określone kompetencje, kierując się własnym sumieniem, może odmówić wykonania zabiegu przerwania ciąży w sytuacji, gdy prawo na to zezwala?					Liczba osób
		Zdecydowa- nie tak	Raczej tak	Raczej nie	Zdecydowa- nie nie	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	%	
Ogółem		10	22	23	29	16	1034
Płeć	Mężczyźni	8	20	25	29	18	495
	Kobiety	12	24	21	29	14	539
Wiek	18–24 lata	9	27	29	26	9	122
	25–34	11	18	22	35	15	208
	35–44	8	26	23	32	10	177
	45–54	11	21	24	29	15	167
	55–64	10	19	22	31	18	180
	65 lat i więcej	12	21	20	20	27	179
Miejsce zamieszkania	Wieś	11	23	20	21	25	396
	Miasto do 19 999	6	25	24	32	13	162
	20 000 – 99 999	9	23	26	28	13	191
	100 000 – 499 999	10	18	22	41	9	186
	500 000 i więcej mieszk.	14	15	28	37	6	100
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	12	25	22	17	25	224
	Zasadnicze zawodowe	8	20	28	22	22	256
	Średnie	9	20	21	38	11	346
	Wyższe	14	23	20	36	7	208
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	17	26	17	32	9	85
	Średni personel, technicy	9	19	17	43	11	53
	Pracownicy adm.-biurowi	12	17	26	41	5	76
	Pracownicy usług	20	19	18	34	9	60
	Robotnicy wykwalifikowani	4	20	26	30	20	114
	Robotnicy niewykwalifik.	12	12	28	34	14	41
	Rolnicy	7	21	28	15	29	40
	Pracujący na własny rach.	8	17	22	50	3	51
	Bezrobotni	4	28	21	33	14	97
	Emeryci	13	22	20	20	26	217
	Renciści	5	22	28	19	26	65
	Uczniowie i studenci	10	27	32	24	8	86
Gospodynie domowe i inni	13	28	17	27	15	49	
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	12	19	23	34	12	148
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	11	22	20	30	18	89
	sekt. pryw. poza rolnict.	10	19	23	41	8	240
	prywatnym gosp. rolnym	12	17	29	14	28	41
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	9	25	27	23	17	119
	501–750	9	29	20	25	17	106
	751–1000	12	18	26	27	17	147
	1001–1500	9	25	24	29	13	170
	Powyżej 1500 zł	10	23	22	34	11	222
Ocena własnych war. mater.	Złe	12	20	19	29	19	114
	Średnie	9	20	23	28	20	466
	Dobre	11	24	23	30	11	455
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	19	30	13	11	27	44
	Raz w tygodniu	13	25	23	18	21	480
	1–2 razy w miesiącu	10	21	21	34	14	169
	Kilka razy w roku	6	17	27	43	8	211
	W ogóle nie uczestniczy	5	16	23	47	9	131
Poglądy polityczne	Lewica	7	20	24	38	11	156
	Centrum	7	24	23	31	14	362
	Prawica	15	21	22	28	14	304
	Trudno powiedzieć	10	20	22	21	26	212

Tabela 6

		Czy, w Pana(i) przekonaniu, farmaceuta , kierując się własnym sumieniem, może odmówić zrealizowania recepty na środki antykoncepcyjne?					Liczba osób
		Zdecydowanie tak	Raczej tak	Raczej nie	Zdecydowanie nie	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	%	
Ogółem		3	9	26	50	12	1035
Płeć	Mężczyźni	3	12	27	46	13	495
	Kobiety	3	8	26	53	11	539
Wiek	18–24 lata	1	12	29	54	4	122
	25–34	3	6	27	54	10	209
	35–44	1	11	30	54	4	177
	45–54	3	10	24	53	11	167
	55–64	3	9	26	50	12	181
	65 lat i więcej	6	11	21	34	28	178
Miejsce zamieszkania	Wieś	3	12	31	38	16	397
	Miasto do 19 999	4	9	24	50	12	162
	20 000 – 99 999	3	7	27	53	10	192
	100 000 – 499 999	2	8	19	62	10	185
	500 000 i więcej mieszk.	4	5	21	66	4	100
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	2	17	27	31	23	223
	Zasadnicze zawodowe	3	11	27	41	18	255
	Średnie	3	6	25	61	6	346
	Wyższe	3	6	26	63	1	211
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	6	5	24	63	1	85
	Średni personel, technicy		6	32	60	2	53
	Pracownicy adm.-biurowi	1	6	32	57	3	76
	Pracownicy usług	6	9	21	56	7	61
	Robotnicy wykwalifikowani		9	33	45	13	114
	Robotnicy niewykwalifik.	11	4	19	58	8	41
	Rolnicy	2	16	36	30	16	40
	Pracujący na własny rach.		3	22	70	6	52
	Bezrobotni		11	23	55	12	97
	Emeryci	6	10	22	40	23	217
	Renciści	2	12	33	28	25	64
	Uczniowie i studenci		14	26	58	3	86
Gospodynie domowe i inni	2	16	25	41	16	49	
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	4	8	29	54	4	148
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	2	3	36	53	5	89
	sekt. pryw. poza rolnict.	1	7	22	61	8	242
	prywatnym gosp. rolnym	2	16	43	29	10	41
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	3	18	35	34	10	119
	501–750	3	14	19	50	14	106
	751–1000	3	9	29	46	13	145
	1001–1500	3	6	33	45	13	171
	Powyżej 1500 zł	2	9	26	55	8	222
Ocena własnych war. mater.	Złe	5	12	23	42	16	114
	Średnie	3	9	28	45	15	466
	Dobre	2	9	25	56	8	455
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	8	9	16	37	30	44
	Raz w tygodniu	3	12	34	37	14	481
	1–2 razy w miesiącu	3	8	20	58	11	168
	Kilka razy w roku	2	9	21	63	5	211
	W ogóle nie uczestniczy	1	3	16	69	11	131
Poglądy polityczne	Lewica	3	6	23	59	9	156
	Centrum	2	7	30	55	7	363
	Prawica	3	14	26	45	12	305
	Trudno powiedzieć	3	9	23	41	23	211